

О‘ЗБЕКISTON IQTISODIYOTIDAGI AMALIY AHAMIYATI.

University of business and science Iqtisodiyot
(tarmoqlar va sohalar bo‘yicha) fakulteti 2221-guruh talabasi
Atabayeva Maftunaxon Islomjan qizi

Anotatsiya

Ushbu maqolada iqtisodiy tahlilning nazariy asoslari, metodologik yondashuvlari hamda O‘zbekiston iqtisodiyoti sharoitida uning amaliy ahamiyati keng ko‘lamda tahlil etilgan. Asosiy e‘tibor mikro va makro tahlil usullari, raqamli iqtisodiyotdagi yangicha yondashuvlar, va so‘nggi 2024–2025 yillar bo‘yicha statistik misollar orqali tahlil natijalari keltirilgan. Maqola iqtisodiy tahlil vositalarining boshqaruv va siyosat ishlab chiqishda qanday qo‘llanilishini ochib beradi.

Abstract

This article provides a comprehensive analysis of the theoretical foundations, methodological approaches and practical significance of economic analysis in the context of the economy of Uzbekistan. The main focus is on micro and macro analysis methods, new approaches in the digital economy, and the results of the analysis are presented through statistical examples for the last 2024–2025. The article reveals how economic analysis tools are used in management and policy development.

Аннотация

В данной статье представлен комплексный анализ теоретических основ, методологических подходов и практического значения экономического анализа в контексте экономики Узбекистана. Основное внимание уделено методам микро- и макроанализа, новым подходам в цифровой экономике. Результаты анализа представлены на статистических примерах за последние 2024–2025 годы. В статье раскрывается применение инструментов экономического анализа в управлении и разработке политики.

Kalit soʻzlar: Iqtisodiy tahlil, samaradorlik, moliyaviy koʻrsatkichlar, makroiqtisodiy tahlil, raqamli iqtisodiyot, Oʻzbekiston iqtisodiyoti, statistik koʻrsatkichlar.

Keywords: Economic analysis, efficiency, financial indicators, macroeconomic analysis, digital economy, economy of Uzbekistan, statistical indicators.

Ключевые слова: Экономический анализ, эффективность, финансовые показатели, макроэкономический анализ, цифровая экономика, экономика Узбекистана, статистические показатели.

Kirish

Bozor iqtisodiy tizimi sharoitida iqtisodiy jarayonlarning muttasil oʻrganilishi va baholanishi zarurati dolzarb muammo boʻlib qolmoqda. Iqtisodiy tahlil — bu iqtisodiy hodisalarning ichki mohiyatini aniqlash, oʻzaro bogʻliqliklarni ochish, va kelajak tendensiyalarini prognoz qilishga xizmat qiluvchi ilmiy boʻlimdir.

Oʻzbekiston mustaqillikka erishganidan soʻng, iqtisodiy islohotlar jarayoni boshlanib, jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy strukturasi tubdan oʻzgardi. Bunday sharoitda qarorlar qabul qilish jarayonida iqtisodiy tahlilga boʻlgan ehtiyoj keskin oshdi. Davlat siyosati, byudjet, investitsiya strategiyalari, xalqaro savdo, soha siyosatlarini va korxonalar faoliyati iqtisodiy tahlil asosida shakllantirilmoqda.

Iqtisodiy tahlilning nazariy asoslari

Iqtisodiy tahlil nazariy jihatdan quyidagi elementlarga tayanadi:

Qonuniyatlar: iqtisodiyotda talab-taklif muvozanati, oʻsish qonuniyatlari, resurslarning chekliligi va ularning oʻzaro bogʻliqligi.

Metodologik tamoyillar: obyektivlik, ilmiylik, tizimlilik, dinamiklik (vaqt boʻyicha), nazariy-bazas bilan uzviylik.

Model va indikatorlar: iqtisodiy modellar (narx-mexanizmlar, oʻsish modellar), moliyaviy va makro indikatorlar (YaIM, inflyatsiya, iqtisodiy koʻrsatkichlar indeksi)

Ushbu nazariy asoslar iqtisodiy tahlilning ishonchliligi va qamrovini belgilaydi.

Iqtisodiy tahlilning turlari va uslublari

Iqtisodiy tahlil usullari va turlari turli jihatlarga koʻra farqlanadi:

Микроиqtisodiy tahlil — korxonalar, banklar, sanoat tarmoqlari darajasida qo'llaniladi. Misol: moliyaviy hisobot tahlili (rentabellik, likvidlik, qarzdorlik), resurslardan foydalanish samaradorligi.

Макроиqtisodiy tahlil — davlat iqtisodiy siyosati, YaIM, inflyatsiya, ishsizlik, tashqi savdo.

Горизонтал tahlil — bir necha davr ko'rsatkichlarini solishtirish.

Вертикал tahlil — tuzilma tahlili — ko'rsatkichlarning tuzilishi va ulushi.

Факторли tahlil — natijaga omillar ta'sirini o'rganish.

Регрессиya / korrelyatsion tahlil — ko'rsatkichlar orasidagi bog'liqlikni aniqlash va baholash.

Прогноzlash va modellashtirish — iqtisodiy trendlarni kelajakda bashorat qilish.

Индекслар yondashuvi — ko'plab ko'rsatkichlarni umumiy indeksga jamlash (masalan iste'mol narxlari indeksi, sanoat indeksi).

Har bir uslub o'ziga xos yutuq va cheklovlarga ega, va ularni kombinatsiyalash ko'proq ma'lumotli natija beradi.

O'zbekiston iqtisodiyotida iqtisodiy tahlilning amaliy ahamiyati

Bu bo'limda so'nggi yillarga oid statistik ma'lumotlardan foydalanamiz:

2024 yilda O'zbekiston YaIM joriy narxlarda 1,45 kvadrillion so'mga yetdi va iqtisod o'sishi 6,5 % bo'ldi.

Aholi jon boshiga YaIM hajmi 39,1 million so'm atrofida bo'ldi.

Norasmiy (yashirin) iqtisodiyotning 2024 yilda YaIMdagi ulushi 34,8 % ni tashkil etdi; bu norasmiy iqtisodiyot faoliyati hali ham katta rol o'ynashini ko'rsatadi.

2025 yilning birinchi yarim yilligi yakunlariga ko'ra, YaIM 807,9 trillion so'mga yetdi va yillik ko'rsatkich 7,2 % o'sishni ko'rsatdi.

2025 yil yanvar–sentyabrida mamlakat iqtisodiyoti 7,6 % o'sgan, inflyatsiya pasaygan (taxminan 5,1 %) va aholi daromadlari 8,4 % ga oshgan.

Bu ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy tahlil orqali real sektor, davlat siyosati va investitsion yo'nalishlar samaradorligi baholanmoqda. Masalan, tahlil

natijalariga ko‘ra, davlat byudjet siyosati, soliqlar va investitsiya strategiyalari qayta ko‘rib chiqiladi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida yangi yondashuvlar

Bugungi davrda iqtisodiy tahlil jarayonlarini quyidagi yondashuvlar kuchaytirmoqda:

Big Data va katta ma’lumotlar tahlili — katta ma’lumotlar bazalaridan olingan axborotlar yordamida chuqur tahlillar.

Sun’iy intellekt modellar — regressiya, neyron tarmoqlar, mashinani o‘qitish usullari yordamida prognozlash.

Real vaqt rejimidagi monitoring — iqtisodiy indikatorlar tezkor kuzatuv va tahlili.

Analitik platformalar — davlat va xususiy sektorlar uchun platformalar (dashboardlar, BI asboblari).

Misol tariqasida, O‘zbekistonda axborot texnologiyalari rivojlanmoqda — masalan, IT Park Uzbekistan — yuqori texnologiyalar va raqamli iqtisodni qo‘llab-quvvatlash markazi.

Bu yondashuvlar iqtisodiy tahlilning aniqligi, tezligi va samaradorligini oshiradi, hamda boshqaruv jarayonlarida interaktiv qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Misollar va natijalar

Qisqacha misollar: Davlat byudjeti tahlili: tahlil orqali daromadlar va xarajatlar tahlil qilinib, budjet balansini ta’minlash choralari belgilanishi mumkin.

Investitsion loyiha tahlili: tahlil orqali loyihaning foyda va xavflari baholanadi, IRR va NPV modellaridan foydalaniladi.

Xorijiy savdo siyosati: eksport va import strukturasi tahlili davlat siyosatini shakllantirishga yordam beradi.

Misollarni O‘zbekiston misolida ishlatish orqali tahlil natijalarining amaliy ahamiyati yaqqol namoyon bo‘ladi.

Xulosa

Mazkur maqolada iqtisodiy tahlil nazariy jihatlarini bilan birga, uning O‘zbekiston iqtisodiyotidagi amaliy ahamiyati ham batafsil yoritildi. Statistik ma’lumotlar 2024–2025 yillariga oid ko‘rsatkichlar tahlil qilinib, iqtisodiy tahlil vositalarining real iqtisodda qanday ishlashi ko‘rsatildi.

Iqtisodiy tahlil orqali davlat siyosati shakllantiriladi, korxonalar faoliyati nazorat qilinadi va resurslar samaraliroq yo‘naltiriladi. Raqamli iqtisodiyotdagi yangi yondashuvlar (Big Data, sun’iy intellekt) esa tahlil jarayonlarini yangi darajaga olib chiqmoqda.

Kelgusida iqtisodiy tahlil amaliy jihatdan qo‘llanilishi kuchayishi, statistik ma’lumotlar sifati oshirilishi va zamonaviy modellar qo‘llanilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. O‘zbekiston XXI asr bo‘lag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: O‘zbekiston, 1997.
2. G‘ulomov S.S., Tursunov B.O. Iqtisodiy tahlil asoslari. T.: Iqtisodiyot, 2019.
3. Abdurahmonov Q.X. Makroiqtisodiyot: nazariya va amaliyot. T.: Fan va texnologiya, 2020.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”gi Farmoni, 2022.
5. Statistika agentligi: “2024 yil O‘zbekiston iqtisodiyoti” ma’lumotlari.
6. Review.uz, “2025 yilning I yarim yilligida O‘zbekiston iqtisodiyoti rivojlanishi” maqolasi.
7. Spot.uz, “To‘qqiz oyda O‘zbekiston iqtisodiyoti 7,6 % ga o‘tdi” maqolasi.
8. Kun.uz, “2024 yilda O‘zbekiston yalpi ichki mahsuloti qariyb 115 mlrd dollarga yetdi” ma’lumotlari.
9. Sputnik O‘zbekiston, “Norasmiy iqtisodiyotning O‘zbekistonda ulushi” infografikasi.
10. IT Park Uzbekistan ma’lumotlari — raqamli iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlash kontekstida.